

PERSPEKTIV

ANDRE MENER

Klimakrigene er her

Den 13. mars red syklonen Pam gjennom øynasjonen Vanuatu i det sørlige Stillehavet. Den rev med seg ethvert spor av sivilisasjon på sin vei. Stormens knuste hjemmene til 267 000 innbyggere fordelt på 65 øyer. Overlevende leter nå gjennom restene av sine hjem, og forsøker å plastre hjem og liv sammen igjen.

Klimaendringene er den viktigste utfordringen i vår tid. Fremtidige generasjoner vil domme oss etter hva vi gjør i dag for å dempe endringenes virkninger. Som forfatter og aktivist Bill McKibben påpeker i sin bok *Earth*, vil fremtidige generasjoner møte alvorlige konsekvenser hvis vi tillater at temperaturen hever seg over to grader.

Førrige uke ble folket i Vanuatu de siste ofrene som har fått hjem og levebrød revet i filler av en naturkatastrofe. Men denne dystre virkeligheten er ikke så fjern som den kan synes. Klimakrigene har allerede begynt. Og de vil ikke begrense seg til verdens fattigste nasjoner eller øyer i Sydhavet.

Utdrag av en kronikk av Paul Hockenos publisert i Al Jazeera 23. mars. Hockenos er journalist.

Bygg på hans suksess, ikke hvil på den

Det sørges over Singapores grunnlegger Lee Kuan Yew både i hjemlandet og utlandet. I tre tiår som statsminister hadde han ansvar for separasjonen fra Malaysia i 1965 og transformasjon av Singapore til et forretnings- og økonomiventyr. Når sønnen Lee Hsien Loong tok på seg toppjobben og utnevnte ham til «ministermentor», anerkjente heller enn æret det Lees varige innflytelse.

Årets 50-årsmarkering for uavhengigheten bør bringe et fornyet fokus på utfordringene fremover, samt anerkjenne dem som ble møtt og mestret. Endringen er forsinket. Et økende antall singaporer gnager på en paternalisme i stil med Lee Kuan Yew og søker å mele sin egen kake. Kanskje landet en dag kan være modell for et nytt sett med asiatiske verdier: sosial og politisk liberalisering, heller enn penger og kontroll, med en hyllest til frihet, likhet og stabilitet.

Leder i The Guardian publisert 23. mars.

Frykten er konge i Israel

Staten Israel har vært i en krigstilstand siden starten. Det finnes få land som er permanent truet. Og dette har Benjamin Netanyahu dedikert seg til i de ni årene han har vært statsminister. Han har handlet slik at han har kjøpt tid og kan fortsette å stjele palestinsk land, ved nådeløst å holde frykten i live, helt frem til valgdagen.

Mot en atomvåpenavtale med Iran. Mot en palestinsk stat, og for å fryse fast bosettingene. Mot selv de arabiske israelernes stemmer. Mot de stemmene i regjeringen som ønsker å sette seg ned og forhandle med palestinerne. Frykten har vunnet valget. I Israel er frykten konge og den som sitter på tronen er Netanyahu.

Utdrag fra en kronikk av Lluís Bassets, publisert i El País den 18. mars. Bassets er journalist og blogger.

Viktigheten av en USA-Afghanistan-allianse

Med riktig støtte i ryggen er Afghanistan i en unik posisjon til å blokkere spredningen av ekstremisme. Med det bitre unntaket Taliban-regimet har islam i Afghanistan tradisjonelt vært inkluderende og reflekterende, ikke voldelig og aggressivt. Og etter 36 år med konflikt er vårt folk vaksinert mot ideologisk basert konflikt. Afghanistans transformasjon vil ikke bli lett. Det vil komme tilbakeslag. Fordi vi vil forhandle fred fra en maktposisjon, kan voldelige møter oppstå ettersom våre væpnede styrker vil måtte stramme deres grep om sikkerheten. Men vi vil ikke overgi det vi har fått til innen utdanning, helse, demokratiutvikling, media, sivilt samfunn og kvinners rettigheter. Pastor Martin Luther King Jr. sa at historiens bue er lang, men at den bøyer mot rettferdighet. Afghanistans historie har vært preget av vold, offer og tårer. Men partnerskapet mellom Afghanistan og USA kan gjøre Afghanistan til en varig suksess, ved å erstatte konflikt og vold med en rettferdighets- og fredsarv for våre barn.

Utdrag av et innlegg av den afghanske presidenten Ashraf Ghani og Abdullah Abdullah. Innlegget ble trykket i The Washington Post den 20. mars.

Teknologiens bumerang

OVERVÅKING

Det er den økende kommersialiseringen og militariseringen av det offentlige rom som har skylden for at dagens kjøpesentre og flyplasser ligner stadig mer på hverandre. Resultatet er at du blir ledet rundt som en hund i bånd mellom hyllene mens alle dine bevegelser kartlegges.

AV FREDRIK GIERTSEN

Tenk deg at du befinner deg på en moderne flyplass. Du setter deg ned på et ledig sete, og derfra kan du observere et enormt tilbud av varer og tjenester. Du kan imidlertid ikke se tavlen der det står hvilken *gate* du skal til, så du må reise deg (her er Heathrows nye terminal 3 brukt som eksempel), og – siden flyplassen på en travel dag bare har sitteplasser til 10–15 prosent av passasjerene – deretter legge ut på en vandring blant alle butikkene. Det ender i beste fall med en kopp kaffe, i verste fall med dyre parfyster og nips til hele familien. Som en trott, trengende og kjøpesterk reisende er du i virkeligheten stengt inne i et laboratorium for dem som studerer konsumenters adferd. Det er kjøpesenterets logikk som gjelder, for mens flyplassdesign tidligere var kjennetegnet av at man ønsket oversiktlighet, er det nå nettopp desorienteringen som er målet. Dette har bidratt til at ingen utsalgssteder i dag har høyere omsetning per kvadratmeter enn nettopp flyplassene.

I det store og hele er denne **trangen til overvåking og kontroll et utslag av to relaterte tendenser, nemlig privatiseringen og militariseringen av det offentlige rom.**

Tenk deg så at du besøker et kjøpesenter for å se om det er noe som minner om ditt siste besøk på flyplassen. Sjansen for at et CCTV-kamera filmer deg i det du går inn er absolutt til stede, men det å identifisere en person ved hjelp av ansikter er svært tidkrevende, så dette kommer nok til å passere. Det er mye lettere å la deg identifisere deg selv, og det eneste som kreves da er at du har en påskrudd smarttelefon. Den har nemlig en innebygd antenne og en unik 12-sifret MAC-adresse (WiFi- eller Bluetooth-identitet) som vil kunne registreres hver gang du befinner deg innenfor rekkevidden av en WiFi-avleser. Dette betyr at dine bevegelser kan kartlegges såpass nøyaktig at man kan se hvilke vindusutstillinger og tilbud du blir tiltrukket av, samtidig som det er fristende for en arbeidsgiver å sjekke hvor mye tid den nyansatte vektøren bruker på å skravle med den søte jenta i klesbutikken. Man vil også selvsagt kunne kople MAC-adressen med dine kredittkortdetaljer idet den angir at du befinner deg rett ved kassen, og følgende vil useriøse aktører lett kunne spleise disse opplysningene med din identitet, og således skyve meldinger til din mobil om gode tilbud i din størrelse akkurat i det du passerer skobutikken, eller til og med skreddersy reklame etter dine aktiviteter på nettet.

Ny teknologi. Alt dette er teknisk mulig, men ganske tungvint og selvsagt ikke alltid lovlig. Det ville være mye enklere for senteret å overbevise deg om at du burde installere en app der du vil få rabatter i bytte mot telefonnummer, nettkontoer osv. På den annen side er det heller ikke lov å filme kunder som taster inn sine PIN-koder, men det er blitt gjort, også i Norge. Snowden-saken avslørte (blant mye annet) hvordan det kanadiske etterretningsbyrået CSEC nærmest som et eksperiment hadde fortsatt å spore tusenvis av helt vanlige reisende i flere uker etter at de hadde forlatt en av landets største flyplasser. Det er kanskje betryggende å merke seg at de tross alt ikke lyttet til innholdet i samtalene, men i virkelig-

Droner brukes nå til bekjempelse av kriminelle i storbyer. Her bilde fra Paris, der en Al-Jazeera journalist i år ble anklaget for å bruke en drone.

© Scanpix

heten gir metadataene, altså geografisk plassering og numrene man ringer, mye mer nyttig informasjon om deg. I Helsinki planlegger de å spore alle passasjerer på denne måten, og ved hjelp av iBeacon, Apples nye teknologi på området, regner de med at 60–70 prosent av de reisende i praksis helt frivillig vil oppgi nøyaktig hvor de befinner seg.

På nettstedet ITworld sto det i 2013 en artikkel om at Disney planlegger å utstyre besøkende til sine parker med armbånd kalt *MyMagic+*. Disse armbåndene vil inneholde små RFID-brikker som fungerer som identifikasjonspapirer. Det vil si de kan mye mer: de kan brukes som inngangsbillett, nøkkel til ditt hotellrom og betalingsmiddel ved attraksjoner og spisesteder. Det er bare å holde opp armbåndet, så åpner alle dører seg. Selvsagt ønsker Disney å bruke all denne informasjonen til noe: de vil kunne se hvilke steder du besøker og hvilke ansatte som ikke trekker til seg nok kunder. Men er det egentlig noen grunn til bekymring selv om du opplever at Mikke Mus kan fornavnet til barna dine, eller for den saks skyld at etterretningstjenesten i et demokratisk land vet nøyaktig hvor du er? Kanskje ikke, men hva hvis en tredje part – for eksempel en skilsmisseadvokat – vil vite hvor du har vært (og med hvem) på et gitt tidspunkt? I år ventes markedandelen for produksjon av disse orsmå RFID-brikkene å overstige 20 milliarder USD. Hva om skoler, t-baner og trygdekontorer begynner å bruke dette?

Privatisering og militarisering. I det store og hele er denne trangen til overvåking og kontroll et utslag av to relaterte tendenser, nemlig privatiseringen og militariseringen av det offentlige rom. Både flyplassen og kjøpesenteret er avskjermede og bevoktede bygningsmasser der kjøpekraftige individer kan dra sine kredittkort i trygg forvisning om at asylsøkere, sprøytenarkomane og fattigfolk siles ved inngangen. I så henseende er de begge som såkalte *gated communities* å regne, og det er noe helt annet enn det byens åpne plasser var ment å være, nemlig et sted der folk kunne møtes på like fot for å kjøpe, selge og utveksle eller uttrykke sine meninger. (Ring og spør om du får lov til å demonstrere mot pelsdyrin-

Foucault en idé som senere er blitt kjent som «Foucaults bumerang». Han pekte på at selv om europeisk kolonialisme åpenbart innebar eksport av tekniske oppfinnelser, samt politiske og juridiske «våpen» som skulle sikre kontroll, så hadde dette også en motsatt effekt som ikke må oversees – nemlig at denne strategien (hvis mål var utbytting) også formet institusjonene og maktapparatet på hjemmebane. En hel serie koloniale modeller ble brakt tilbake til vertslandet, med det resultatet at de vestlige makter kunne praktisere noe som til forveksling lignet kolonialisme på sine egne innbyggere. Haussmanns brede bulevarder i Paris, som skulle gjøre byen lettere å kontrollere, ble først prøvd ut av general de Bourmont i Alger, mens

lærdommen vil komme til anvendelse når det gjelder kontrollering av store menneskemasser, for eksempel under opprør (og hvorfor ikke når skredsalget på *Black Friday* blir litt for heftig?)

Vi må først og fremst være forberedt på at teknologi som er utviklet til militære formål, vil bli brukt innen privat kommers, men også av kriminelle, samt av våre egne myndigheter på måter vi kanskje ikke ønsker oss.

Dystopisk framtid. Hvordan vil individet kunne finne sin plass i en framtid som ser ut til å bli teknologiens og globaliseringens tidsalder? Teknologi som er blitt frambrakt i kjølvannet av 9/11 har allerede gjennomsyret våre liv (og ikke bare når vi er ute og flyr), samtidig som at de mange terrorhandlingene har gjort at migrasjon i seg selv nå mistenkeliggjøres. Diasporaer er særlig utsatt, noe som den pågående registreringen av romafolk i Italia og franskmennenes forsøk på å isolere sin egen innvandrerbefolkning med all tydelighet viser. I de franske byene blir de tidligere undersåttene skjøvet ut i *banlieues* hvorfra metropolens sentrum – der imperialismen ufortrolig feirer seg selv – er gjort utilgjengelig for en skarve dagpendler. Forestillingen om de tidligere kolonimaktene som moderne, liberale og ryddige samfunn som skiller seg fundamentalt fra «de andre», angivelig anarkistiske, gammeldagse og voldelige undersåttene, er under press. Illustrerende eksempler på dette er klasse- eller raseprofileringen som foregikk under redningsaksjonene etter stormen Katrina i New Orleans i 2005, eller i forbindelse med klappjakten på aborigener nord i Australia etter en rekke falske beskyldninger om overgrep mot barn i 2007.

Når det gjelder teknologien, så er det lett å se den for seg brukt til identifikasjon og *crowd control* i forbindelse med grensekontroller ved Gaza eller håndtering av slumbefolkning i Rio de Janeiro, Kairo eller Manila, men «Foucaults bumerang» vil – sammen med befolkningsveksten – sørge for at dette i neste omgang vil dukke opp et sted langt nærmere oss selv. I Vesten vil vi kanskje få scenarier der ordensmakten med den amerikanske sosiologen Mike Davis’ ord «natt etter natt vil sirkle som iltre veps over slummens trange smug i sine helikoptre på evig jakt etter uholdgripelige fiender, mens de slynger helvetes flammer inn i rønner og flyktende biler». Mens slumbefolkningen har kaoskreftene på sin side, og deres respons de påfølgende morgentimene vil være selvmordsbombere og andre uforutsigbare aksjoner, noe som sannsynligvis vil føre til at det offentlige rom vil bli ytterligere avdemokratisert ved at flere institusjoner – handelsbedrifter, mediehus, departementer – vil se stordriftsfordeler særlig med hensyn til sikkerheten. Selve den urbane romantikken er på sett og vis i fare, for mens noen lukker seg inne, vil andre interessert gjennomføre drastiske tiltak for å trekke all din oppmerksomhet mot reklamen og vareutvalget: trær vil være kuttet, plantekasser tatt vekk og dekorative lyktestolper fjernet. Dette ligner i virkeligheten på en veritabel knipetangmanøver.

Dystopisk, ja vel, men noen synes det er urovekkende nok om Mikke Mus gratulerer dem med dagen. Det er bare å bli vant til det først som sist, for upassende reaksjoner på slike udiskutabelt velmente høflighetsfraser vil nok bli registrert og lagret i din kundeprofil. Husk at det i bunn og grunn er et privilegium å bli sett på som en kunde, og at det er det som skiller livet i solen fra skyggenes dal.

Giertsen er litteraturlivter og skribent.

Utdrag fra *Europa* av Amalie Kasin Lerstang, vinner av Tarjei Vesaas’ debutantpris 2014

Morritz stopper foran et bygg dekket av plast. Bak platen står et stillas. Tynne jernstenger synes så vidt gjennom pressningen. Morritz går bort til stillaset og klattrer opp en stige. Jeg klattrer etter. I andre etasje står to menn og hakker muren los fra veggen. Jeg stikker hodet ut gjennom en glippe i platen. Jeg ser ned på gata hvor damer i svarte kåper og solbriller kommer ut fra bygningene. Jeg ser oppover utsidan av stillaset. Det blåser i platen som går helt opp til taket. Jeg blir svimmel og ser på Morritz. Her jobber du, sier jeg. Han nikker. Vi skal renovere hele driten, sier han og spør om jeg vil være med til toppen. Mennene i stillaset hakker og pirker og river av store, tørre murflak. De er ikke så mange. De kaster murbiten ned i en containe på bakken. Alle kikker på meg, før de kikker på Morritz. En av dem kommer bort til Morritz med en konvolutt. Morritz stikker konvolutten i lomma. Han slenger beinet utfor stillaset og klattrer opp trinnene på utsiden. Jeg kravler etter og heiser kroppen opp. Klammer meg fast i stengene. Morritz har forsvunnet opp på taket. Jeg tar tak i stillaset og sparker fra. Stålet er glatt, jeg slipper ikke. Jeg trekker meg opp med armene. Han står på taket og ser utover byen. Bygningene står tett i tett. Han setter seg på taket og legger det ene beinet over det andre. Han åpner den blå kjoleadressen og binder den rundt overkroppen. Han åpner konvolutten og teller pengesedlene med begge hender. Armen er gyllenbrun. Jeg står bak ham. Det lukter så

godt her, sier jeg. Han legger sedlene i like store bunker. Godt, spør han. Han glatter ut sedlene. Det lukter by, kanskje, sier jeg. Han ruller dem forsiktig sammen. Det lukter jo ingenting, sier han. Han slår en strikk rundt pengene. Jo, sier jeg, det lukter eksos. Nei, sier han, det lukter søppel. Han legger sedlene tilbake i konvolutten. Du slutter å legge merke til det etter hvert. (...)

Jeg våkner og spyr i vasken. Jeg lar vannet renne lenge. Jeg ligger på senga og leser mens vannet renner. Det grønne flyter i sidesynet. Jeg klarer ikke lese mer, klapper sammen boka. Jeg legger den i vinduskarmen og kaster et håndkle over den. Jeg pakker håndkleet rundt boka og legger den i sekken. Jeg kler på meg og skrur av vasken. Kjenner på magen og tar sekken på ryggen. Bak disken står mannen. Han hilser i det jeg kommer ned. Du er her fortsatt, sier jeg. Enn så lenge, sier han og blunker. Det er vanskelig å finne politistasjonen, for jeg forstår ikke hva som står skrevet på skiltene. Til slutt må en dame med sjal følge meg helt frem til døra. Det er fullt i venterommet. Det lukter svette. Det er en politistasjon, men hvis jeg så et bilde av venterommet ville jeg trodd at det var et sykehus. På en benk langs veggen sitter fem familier. Alle har et familiemedlem med et sår i panna eller en bandasjert kroppsdel. Borte ved veggen krangler to menn. Det er et øredøvende sus i hele rommet. Jeg leter etter en kolappemaskin, men ser ingen. Jeg presser

meg gjennom rommet, mot skranken hvor en dame sitter bøyd over noen papirer. En mann stanser meg og ber meg vente på tur. Vi ser på hverandre. Jeg ser på klærne hans at han er politimann. Jeg ser på kolla i hånda hans. Han ser på ansiktet mitt. Det brede ansiktet mitt som har blitt enda bredere. Som ikke lenger er et helt ansikt, men ødelagte blå klumper som har svulma opp i ulike størrelser. Men det er ingen kø her, sier jeg. Han trekker meg inn i et hjørne. Det er en kø, sier han. Jeg ser for meg å sitte på fanget hans. Smøre kremten på ryggen. Er det mulig å stille seg i den køen, spør jeg. En dame med sint stemme skriker gjennom glasset i skranken. Politimannen kommer nærmere for å høre meg. Hvorfor er du her, sier han. På grunn av dette, sier jeg og peker på ansiktet mitt. Vet du hvem som gjorde det, spør han. Nei, sier jeg. Han ser oppgitt på meg, han ser til siden og kommer helt nære ansiktet mitt. Har du en konvolutt, sier han lavt. En konvolutt, spør jeg. Han nikker raskt. En konvolutt, spør jeg igjen. Han sukker. Penger, hveser han inn i øret mitt, har du penger. Jeg rister på hodet, mest på grunn av hvesinga. Han sukker igjen og legger en hånd på skuldra mi. Spar deg bryet, jenta mi, sier han, det er ingen vits. Han klapper meg på ryggen før han går bort til en gutt med hjelm og krykker.

 Lerstang gikk nylig ut fra Westerdals School of Communication. *Europa* (Cappelen Damm, 2014) er hennes første roman.